

**THE STYLISTIC EFFECTS OF ANTONYMY IN THE POETRY OF
PODRIMJA AND DIN MEHMET**
**EFEKTET STILISTIKORE TË ANTONIMISË NË POEZINË E
PODRIMJES DHE DIN MEHMETIT**

Fitor OLLOMANI¹

¹* Department of Albanian Language and Literature, Faculty of Philology, University of Gjakova „Fehmi Agani“

*Corresponding author e-mail: fitor.ollomani@uni-gjk.org

Abstract

During the speech, the syntagmatic relations between the words make possible the full display of the semantic potency and their enrichment. The full actualization of the potential meanings of word language becomes possible only in their use in different contexts. One of the most optimal contexts of their use with all the semantic force they have is poetic discourse. The semantic contrast of words is one of the best, most productive ways of semantic unfolding of the word. In our paper we will try to highlight the lexical power of words in oppositional use with each other, this in the poetry of Podrimja and Mehmet. Our study approach will be focused on several aspects such as the theoretical view on antonymy; contextual antithetical relations in poetic discourse; antithetical grammatical relations; relations of antitheses due to semantic-syntactic relations.

The forms of display of antitheses are evidence of the stylistic force of this linguistic phenomenon, as one of the most productive ways of semantic-lexical enrichment of language. Theoretical view on antonymy as a semantic-lexical and stylistic phenomenon, analysis of the poetic material of A. Podrimja and D. Mehmeti in terms. The aim of the paper is to highlight the stylistic-semantic force of antonymy in a language, as well as to point out that poetic discourse is one of the beginnings of the birth of the first structures of antonymous use of the word and semantic and lexical enrichment of the word. The paper also aims to identify ways of forming antonymous structures.

Keywords: *antithesis, poetic discourse, semantic and lexical richness, stylistic effect.*

Përmbledhje

Gjatë ligjërimit, marrëdhëniet sintagmatike mes njësive leksikore bëjnë të mundur shfaqjen e plotë të potencës semantike dhe pasurimit të tyre. Aktualizimi i plotë i kuptimeve potenciale të njësive leksikore, në çdo gjuhë, bëhet i mundur vetëm në përdorimin e tyre në kontekste të ndryshme. Një nga kontekstet më optimale të përdorimit të tyre me gjithë forcën semantike që kanë, është ligjërimi poetik. Kundërvënja kuptimore e njësive leksikore është një nga mënyrat më të mira, më produktive të shpalosjes kuptimore të fjalës. Në punim tonë ne do të përpiqemi të evidentojmë forcën leksikore të fjalëve në përdorim opozicional me njëra – tjetrën, kjo në poezinë e Podrimjes dhe Mehmetit. Qasja jonë studimore do të jetë e fokusuar në disa aspekte si vështrimin teorik mbi antoniminë; raportet antitetike kontekstuale në ligjërimin poetik; raportet antitetike gramatikore; marrëdhëniet e antitezave për shkak të raporteve semantiko – sintaksore.

Format e shfaqjes së antitezave janë dëshmi e forcës stilistikore të kësaj dukurie gjuhësore, si një ndër rrugët më produktive të pasurimit semantiko – leksikor të gjuhës. Vështrim teorik mbi antoniminë si dukuri semantiko – leksikore dhe vështrim stilistik, analizë e materialit poetik të A. Podrimjes dhe D. Mehmetit. Punimi ka si qëllim evidentimin e forcës stilistiko – semantike të antonimisë në një gjuhë, po ashtu vënien në pah se ligjërimi poetik është një nga fillesat e lindjes së strukturave të para të përdorimit antonimik të fjalës dhe pasurimit semantik dhe leksikor të fjalës. Po ashtu punimi ka si qëllim evidentimin e rrugëve të formimit të strukturave antonimike.

Fjalët kyçe: *antitezë, ligjërimi poetik, pasuri semantike e leksikore, efekt stilistikor.*

Vështrim teorik mbi antoniminë – antitezën si dukuri semantiko – stilistike

Antonimia si dukuri leksiko – semantike është jashtëzakonisht e rëndësishme në funksionimin e gjuhës dhe me një denduri të madhe përdorimi. Përmes saj aktualizohen shumë koncepte dhe shprehet forca shenjuese e një gjuhe. Antonimet janë fjalë me kuptime të kundërta, si për gjuhën shqipe, ashtu edhe për gjuhët e tjera, janë një klasë fjalësh me kuptim të kundërt që hedhin dritë mbi përmbajtjen e njëra – tjetrës (J. Thomai, 2002:144). Antonimet në gjuhë kanë shumë funksione, antonimet shërbejnë si mjet shpjegues, shërbejnë si mjete të fuqishme shprehëse, sidomos në ligjërimin letrar. Në të vërtetë marrëdhëniet antonimike në gjuhë janë marrëdhënie që lindin në bazë të kundërvënies së kuptimeve leksikore që fjalët kanë. (M. Samara, S. F, Nr. 1, 1965: 153).

Në pohimin e Samaras, antonimia është dukuri që i përket kuptimit leksikor, jo kundërvënies konceptore të fjalëve. Antonimia krijohet nga kundërvënia e fjalëve si struktura leksiko – semantike dhe fonetiko – gramtikore, pavarësisht nga modeli ose tipi i formimit të tyre (M. Samara, S. F, Nr. 2, 1985: 109). Aktualizimi fillestar i antonimisë bëhet gjatë procesit ligjërimor, më pas ajo bëhet pjesë e sistemit leksikor gjuhësor, por zhvillimi i saj vazhdon të jetë i mundur vetëm në shfaqjet ligjërimore dhe kontekstuale, këtë gjë e pohon edhe J. Thomai kur thotë se *ka fjalë që në kuptimet themelore nuk janë antonime, kurse në kontekste të caktuara dalin si antonime, ndaj këto antonime janë kontekstuale sepse kuptimet e tyre dalin si të tilla vetëm kontekstualisht* (J. Thomai, 2002: 145). J. Lynos pohon se kundërvënia antonimike në gjuhë ndodh në kushtet e marrëdhënieve kuptimore mes fjalëve gjatë përdorimit, pra gjatë aktit të ligjërimin (J. Lynos, 1996).

Përpyekje për klasifikimin e antonimisë

Gjatë përshkrimit të dukurisë së antonimisë, gjuhëtarët janë përpjekur të bëjnë një lloj klasifikimi të saj, sipas kundërvënies që realizohet mes fjalëve, mes fjalëve në kontekste të ndryshme e sidomos në ligjërimin letrar. Në këtë lloj ligjërimi, antonimia ka një shfaqje interesante. Në studimet gjuhësore përkufizimi i antonimisë më shumë ka qenë një punë ilustruese (në trajtën e shembujve shpjegues) sesa përshkruese. Kjo është e dukshme në të gjithë literaturën teorike të përshkrimit të antonimisë (Chunming Gao, Qianzhen Zheng, 2014:234). Ky fakt ka qenë kushtëzuar nga vetë natyra komplekse e antonimisë si dukuri leksiko – semantike.

Shfaqje e dukurisë së antonimisë është e ndryshme dhe klasifikimi i saj duhet të mbështetet jo vetëm në dy kriteret leksikore dhe semantike (Chunming Gao, Qianzhen Zheng, 2014:235), por edhe kontekstuale, e sidomos në ligjërimin poetik dhe ideomatik. Semantikisht kundërvënia kuptimore mund të shikohet në tre tipa të ndryshëm nga njëri – tjetri. Tipi i parë i kundërvënies semantike është i llojit të plotësuesisë: i martuar – i pamartuar etj. Në këtë lloj kundërvënieje vihet re një pajtueshmëri. Ku pohimi i një elementi nga klasa e termave të pajtueshme përfshin mohimin e çdo elementi tjetër të veçantë të kësaj klase.

Jo gjithmonë kemi një marrëdhënie absolute në pajtueshmërinë e termave në rastin e plotësuesisë, ka raste kur një element ndërpret një element tjetër. Ky tip i antonimisë lidhet edhe me dallimin e kundërshtimit gradual dhe jogradual (J. Lynos, 1996: 272). Pohimi i një aspekti në të njëjtën kohë është edhe mohimi i të kundërtës së aspektit të pohuar. Ky tip i antonimisë ka qenë edhe objekt i studimit të logjikës, kjo për shkak të funksionimit semantik të njësive leksikore që përdoren për të shprehur konceptin e caktuar. Përgjatë ligjërimin ky tip i antonimisë aktualizohet përmes trajtformave morfologjike të fjalëve dhe funksioneve sintaksore që ato kryejnë në fjali. Tipi tjetër i kundërvënies semantike, ku sipas John Lynos, është tipi i kundërvënies semantike të përshkallëzuar, i cili ka në thelb krahasimin e dukurive që qëndrojnë përballë njëra – tjetrës.

Tipi i dytë i antonimisë mund të ilustruhet nga kundërvënja *i madh – vogël*, mundësitë e krahasimit në këtë rast janë të pranishme, pasi mund të krahasohet një dukuri me një tjetër nisur nga madhësitë që kanë secila. Tipi i kundërvënies semantike mund të realizohet edhe në strukturat gramatikore në kushte të krahasueshme me njëra – tjetrën (J. Lynos, 1996: 273). Tipi i tretë ka të bëjë me kundërvënien e shkallëzuar në mënyrë implicite (J. Lynos: 2001: 424- 430). Kundërvënja është e natyrës së brendshme. Ky tip mbështetet në nuancat semantike të antonimisë së brendshme të fjalë, edhe pse kemi praninë e mundësisë së krahasimit.

Ky tip antonimie mund të ilustruhet me shembuj të tillë si: *fshati ynë është i vogël*. Kundërvënja është e pranishme në nuancat semantike të mbiemrit – i vogël, i cili i krijon mundësi folësit të krahasojë një objekt me një objekt tjetër të ngjashëm në shumë aspekte dhe i ndryshëm në një cilësi, e cila lidhet me madhësinë. Le të përpiqemi të shikojmë mundësitë e krahasimit të brendshëm, i cili krijon edhe kundërvënien përkatëse. Fshati ynë është i vogël krahasuar me një fshat më të madh se ai, por në fjalinë përkatëse nuk kemi praninë e mbiemrit – i madh.

Antonimia në gjuhën shqipe

Në gjuhën shqipe interes të veçantë shfaq çështja e shkallës së kundërvënies kuptimore. Në shumë raste kemi kundërvënie të plotë kuptimore (mbulloj – zbuloj), ndërsa në shumë raste të tjera nuk kemi një kundërvënie të tillë (i armatosur – i paarmatosur). Në gjuhën shqipe antonimet më shumë krijohen me fjalë që shënojnë cilësi (mbiemra e ndajfolje), kohë, madhësi, moshë, tipare karakteristike, veprime etj., por nuk mungojnë rastet kur antonimia realizohet përmes emrave abstraktë që shënojnë dukuri të realitetit psikologjik dhe emocional.

Në aspektin ndërtimor të njësive leksikore që hyjnë në marrëdhënie antonimike, antonimet në gjuhën shqipe i kemi dy llojesh:

a. Antonime që formohen nga fjalë krejt të ndryshme dhe që nuk kanë burim të përbashkët dhe asnjë lidhje prejardhjeje si: *jashtë – brenda, ngjitem – zbres, hap – mbyll, ika – erdha, mbush – zbraz etj.* Sipas strukturës morfologjike, këto lloj antonimesh nuk janë të lidhura morfologjikisht.

b. Antonime që lindin nga fjalë që janë formuar me anë të parashtesimit me parashtesa me kuptime të kundërta (*anti - , ç-, sh-, zh-, s-, z-, kundër - , mos-, pa-, jo-*): *konformist – antikonformist, lodhem – çlodhem, - armatos – çarmatos, fuqizoj – shfuqizoj, bredh – zhdredh, kamje – skamje, sulm – kundërsulm, i ditur – i paditur, i aftë – i paaftës, zyrtar – jozyrtar.* Antonime të formuara nga e njëjta temë, por me parashtesa të ndryshme si: *ngarkoj – shkarkoj, ngrin – shkrin, lidh – zgjidh, ngul – shkul etj.* Ky tip antonimesh, sipas strukturës morfologjike, është tipi i lidhur morfologjikisht.

Antonimia, si dukuri, zhvillohet edhe brenda strukturës semantike të një fjale, kjo realizohet falë strukturës polisemantike që mund të ketë fjala. Shfaqja e antonimisë në rrafshin semantik të strukturës polisemantike të fjalës mund të jetë e kushtëzuar nga faktorë semantikë. Faktori kryesor ka të bëjë me zgjerimin e strukturës semantike të fjalës, lindja e kuptimeve të reja shoqërohen me kundërvënien e tyre, ku kuptimi i ri i kundërvihet kuptimit të mëparshëm.

Në gjuhën shqipe folja **qit** – **i** ka dy kuptime:

a. Kuptimin e nxjerrjes jashtë diçkaje nga një vend i caktuar: “*Djaloshi qiti këpucët jashtë se u vinte erë*”.

b. Kuptimin e hedhjes së diçkaje brenda një sendi apo vendi të caktuar: “*Djaloshi qiti me shpejtësi thasët me miell në shtëpi dhe u largua me nxitim pasi ndiqej nga ushtarët*”

Në këtë kontekst duhet parë edhe struktura semantike e foljes **godit**. Struktura semantike e kësaj fjale ngërthen në vetvete edhe kuptimin e ndërtimit dhe të shkatërrimit.

a. *Ai e goditi*³⁷ *mirë derën e shtëpisë, sikur ta kishte planifikuar me vite. – E paska godiur mire gjithë kornizën.*(kuptimi i ndërtimit)

b. *Ai e goditi fort ndërtesën dhe e shembi për disa minuta* (kuptimi i shkatërrimit)

Nuk mungojnë rastet kur kuptimi “i vjetër” të dalë nga përdorimi dhe të kalojë në fondin joaktiv. Kjo dukuri merr më shumë jetë në ligjërimin letrar, pasi në këtë ligjërimi kemi lindjen e kuptimeve të reja, për shkak të përdorimit të fjalëve në struktura ligjërimore jostandarde, por me qëllime stilistike të qarta. Kjo shpjegon lidhjen e ngushtë të antonimisë me poliseminë. Antonimia si dukuri gjuhësore është e pranishme edhe në rrafshin e shprehjeve frazeologjike, të cilat Samara i quan togfjalësha të qëndrueshëm (M. Samara, 1986: 162). Kjo lloj antonimie është një tip i veçantë strukturor dhe semantik. Për të kuptuar natyrën e kësaj antonimie duhet të shikohen lidhjet semantiko – sintaksore të njësive përbërëse të këtyre togfjalëshave.

1. Kundërvënia antonimike në këtë nivel realizohet nga kundërvënia e një njësie leksiko – semantike pjesë përbërëse të togfjalëshave, e cila bart peshën kuptimore bosht të shprehjes si në rastet:

- *E ka xhepin plot – e ka xhepin bosh* (plot – bosh)
- *Më del frika – i fut frikë – i nxjerr frikën* (del – fut, nxjerr)
- *Me zë të ulët – me zë të lartë* (i ulët – i lartë)
- *Hyri në lojë – doli nga loja*

2. Në disa togfjalësha antonimia realizohet nga kundërvënia kuptimore e plotë e njësisë si në rastet:

- *E pres me këmbët e para - e pres me krahëhapur*
- *Merr fund – zë fill* (një punë).
- *Theu qafën, e këputi qafën – e solli kokën*
- *Lëshon pe – ngul këmbë*
- *La pas dore – i bie prapa*

Në këtë lloj antonimie shikojmë edhe një ngarkesë emocionale, kjo si efekt stilistikor i këtyre strukturave. Ky tip antonimie ka një denduri të madhe përdorimi në ligjërimin letrar, kjo për faktin se në këtë lloj antonimie kemi një ngarkesë të madhe stilistikore. Gjuha shqipe ka një pasuri të madhe të formave të shfaqjes së dukurisë së antonimisë, pasuri të cilën e kanë përdorur dhe shfrytëzuar poetët dhe shkrimtarët për të krijuar tekste poetike me një forcë të madhe semantike.

Antonimia në aspektin stilistik

Antonimia është një marrëdhënie semantike interesante dhe shume funksionale në poezi, sidomos në realizimin e figurave letrare të oksimoronit, ironisë dhe paradoksit. Antonimet na japin mundësinë për të theksuar diçka, sidomos kur kemi kalimin nga një pol në tjetrin dhe nxjerrja në pah e një kundërvënie, që zakonisht nuk vihet re. Kjo mundësi që na ofrohet nga antonimet shfrytëzohet mjaft mirë në letërsi. Figura që përftohet nga kundërvëniet antonimike quhet antitezë. Kur fjalët antonimike vihen jo pranë, por në marrëdhënie varësie ose përshtatjeje, figura që përftohet quhet **oksimoron**. Antonimia, nisur nga përkatësia leksiko- gramatikore e fjalëve që krijojnë kundërvënie kemi disa lloje antonimish: antonimi emërore, mbiemërore, foljore, ndajfoljore etj. Efektet që krijohen nga kundërvënia e këtyre njësive leksiko – gramatikore janë të ndryshme nga vetë natyra e tyre.

³⁷ Një ndër faktorët e lindjes së enantiosemisë është edhe përdorimi dialektor i njësive leksikore duke aktualizuar një kuptim të caktuar, ky i fundit i kundërvihet kuptimit kryesor ose njërit prej kuptimeve që mbart struktura kuptimore e fjalës në përdorimin standard.

Antonimia mbiemërore është e veçantë, pasi në të shikohet fare mirë qëndrimi emocional i unit lirik ndaj dukurive të ndryshme. Antonimia mbiemërore, sjell një mundësi kundërvënije të mbiemrave që cilësojnë emrin përkatës. Në studimet stilistike antiteza përkufizohet si një lloj krahasimi i veçantë. Antiteza (sipas greqishtes, antithesis, kontrast) është lloji i veçantë i krahasimit, që bazohet në kontrast, në ballafaqimin e të kundërtave. Në kontrast, përmes raportit kundërshtues të disa fjalëve arrihen domethënie të caktuara; nga ky aspekt, antiteza është forma themelore e të shprehurit të gjuhës.

Në lashtësi, retoristët e konsideronin këtë figurë poetike, si një veprim shprehës të ballafaqimit të disa fjalëve brenda fjalisë ose ballafaqimi i të gjitha fjalive. Efektet stilistike të antitezës janë të mëdha, madje ka vepra që konstruktin e tyre poetik e kanë ndërtuar mbi bazën e antitezës (M. Solari 2003: 72). Analiza e strukturave poetike ku përdoret antiteza për efektet stilistike në poezinë e Din Mehmetit dhe Ali Podrimjes të jep mundësi për të parë shfaqjen komplekse të kësaj dukurie në gjuhën shqipe si shfaqje e plotë në ligjërimin poetik.

Efektet stilistike të antonimisë në ligjërimin letrar të Podrimjes dhe Din Mehmetit

Efektet stilistike në raporte antitetike kontekstuale përgjatë ligjërimin poetik

Antiteza me të gjitha shfaqjet e saj frymon lirshëm në ligjërimin poetik. Raportet antitetike në poezi i japin më shumë jetë formës dhe trajtës së shprehjes metafizike të gjuhës. Ato përcaktojnë qënësinë dhe tërësinë ekzistenciale të potencës shenjuese të gjuhës. Një formë e veçantë e antitezës në ligjërimin poetik ka të bëjë me antitezën kontekstuale, e cila kalon kufijtë e kuptimit leksikor të njësisë antitetike. Ligjërimi poetik i Podrimjes dhe Mehmetit janë oazë e raporteve antitetike, madje në shumë raste poezia e tyre është konsideruar si poezi e ndërtuar mbi bazën e antitezës. Në poezinë e Podrimjes, antiteza shfaqet në unikalitetin e papërsëritshëm, madje krijon një fizionomi thellësisht individuale si antitezë e shprehjes së ekzistencës, qenies në kushte të rënda të tjetërsimit, të historisë dhe si vektor njerëzor në marrëdhënie me veten. Përmes çifteve antitetike, Podrimja krijon sistemin e shprehjes simbolike të dualitetit dhe kompleksitetit të natyrës njerëzore.

Realiteti objektiv si dhe vetë fati i njeriut në të cilin është përbiruar e keqja; urrejtja, hipokrizia, hakmarrja, tradhtia, egoizmi, e të tjera, kanë imponuar tinguj dhe vizione shqetësuese ekspresive në mënyrë të bindshme dhe funksionale shfaqin natyrën komplekse të njeriut, përmes antitezës që është një ndër mjetet kryesore të shprehjes së këtij autori (H. Hoxha 1977: 98). Përmbledhjet poetike *Torzo*, *Sampo*, *Credo* dhe *Folja* janë bartëse të botës së antiteza, përmes të cilave janë krijuar sisteme dhe nënsisteme të shprehjes.

Pjesë e tyre janë të gjitha llojet e antitezave, sipas kategorive leksiko – gramatikore, tipeve të ndryshme antitetike duke përfshirë edhe enatioseminë (nga greq. enatios “ i kundërt” e sema “shenjë; kuptim”). Përdorimi i tyre është realizuar në shprehjen dhe krijimin e efekteve të forta stilistike përmes nuancave semantike që mbartin. Për të parë aftësinë shenjuese të tyre do të ishte e natyrshme të analizohen disa konstrukte të njësisë poetike të poezisë së Podrimjes për çdo përmbledhje të marrë në studim.

Për shkak të dashurisë për shkak të urrejtjes

babai im e ka ngritur një kullë...

E një kullë njëmijë vjet është ngritur

e për një tokë e për një qiell ajo flet

për shkak të dashurisë për shkak të urrejtjes (A. Podrimja, 2013 : 97 – 98).

Poezia “Kulla” është ndërtuar mbi bazën e kundërvënies antitetike. Shkaku “dual” në raporte antonimike ka bërë ekzistencën e kullës. Ky dualitet është pjesë e qënies njerëzore, jetës së individit, madje thelbi i saj. Kontekstualisht, ky dualitet shpërfaq marrëdhënien e unit lirik me societetin pjesë e të cilit është, po ashtu edhe me tjetrin e huaj. Këtë marrëdhënie e shohim në dy plane (atë tokësor dhe hyjnor) në dy kohë të ndryshme (në sinkroni dhe në diakroni). Si antonimi e plotësueshmërisë semantike krijon imazhin e ekzistencës dhe mosekzistencës së dukurive që shenjojnë leksemat përkatëse. Lexuesi përballet me prënëvënien simbolike antitetike, kjo e bën të jetë pjesë e amullisë semantike të shenjimit.

Madje, në shumë raste kërkon të davaritë mjegullnajën semantike që e ka përfshirë, por e shikon së është pjesë e saj. Në këtë aspekt kërkon të përcaktojë kufijtë e dashurisë dhe urrejtjes mes kullës dhe hapësirës, po ashtu dhe dominimin e njërës apo tjetrës në planin tokësor ose hyjnor. Dashuria dhe urrejtja janë herë pjesë e kullës herë qëndrojnë jashtë saj. Janë pjesë e kullës, sepse jeton uni lirik me dashurinë për veten, për societetin e tij, por ushqen urrejtjen për ata që e urrejnë. Efekti stilistikor i krijuar e kushtëzon lexuesin të jenë pjesë e strukturës së mendimit të poetit. Leximi i poezisë është i kushtëzuar nga konturet e përsëritjes së të njëjtës antitezë në fillim dhe në fund të poezisë. Nga ana tjetër lexuesi kërkon pavarësinë e mendimit mbi konceptimin e raporteve të jetës në kullë dhe jashtë saj. Ai herë është pjesë e kullës, herë e shikon veten jashtë saj.

Forca shprehëse e raporteve antitetike të krijuara nga fjalë të formuara me parashtesa

Raportet antitetike mes njësive leksikore krijojnë antitezën e vektorit njerëzor në marrëdhënie me veten dhe me tjetrin.

Por shpejt e ke zbualuar botën

*në ato **takime dhe çtakime** të padëshiruara* (A. Podrimja, 2013 : 103)

Në vargjet e mësipërme, raporti antonimik është krijuar nga fjalët me ngjashmëri fonetike, thënë ndryshe kemi një antonimi të krijuar nga parashtesa. Semantikisht i përket tipit të parë, ku raporti antonimik është krijuar në përqasjen e dy leksemave. Fjala e re e formuar përmes parashtesës ka kuptimin e kundërt me fjalën prej së cilës buron. Kuptimi i saj, formalisht, buron nga parashtesa, por zbulimi i tërësisë kuptimore të saj bëhet vetëm përmes përballjes me fjalën pa parashtesë. Parashtesa ç-, në rastin konkret, krijon efektin e kundërt në mënyrë të menjëhershme me fjalën pa parashtesë. Kuptimi i parashtesës është këtu është mohues por jo mohimin e ekzistencës së semantikës së fjalës pa parashtesë.

Mohimi konsiston në praninë ose jo të subjektit lirik në takime. Nga ana tjetër fjala çtakime pohon praninë e vetmisë së padëshiruar të subjektit lirik, ashtu si pohon edhe fjala takime, praninë e të tjerëve në mënyrë të padëshiruar. Ndaj, efekti stilistikor i këtij çifti antitetik buron vetëm nga prania semantiko - leksikore e të dy njësive. Janë takimet dhe çtakimet që kanë mundur zbulimin e botës të subjektit lirik, toni me të cilin ligjërohet është ironik. Shkalla e ironisë kapërcen kufijtë e saj duke përfunduar në sarkazëm, me ndihmën e çiftit antonimik.

E vërteta absolute përmes antonimisë leksiko – semantike

Lexuesi përballet me situatën e pohimit dhe mohimit në të njëjtën kohë, ai kërkon të kuptojë botën e mosdëshiruar dhe të dëshiruar në të njëjtën kohë.

Nëmet tona larg u ndien

*dhe s’patëm kohë të **vdesim***

*dhe s’patëm kohë të **jetonim*** (Ali Podrimja, 2013: 60)

Antonimia e mësipërme është ndërtuar mbi bazën e kundërvënies së mosekzistencës dhe ekzistencës. Jeta dhe vdekja janë plotësimi i njëri – tjetrit. Raporte ekzistenciale, që nuk do të ekzistonin me ose pa prezencën e njëres ose tjetres. Semantikisht, kjo antonimi i përket çiftit të parë. Në aspektin e vetëdijes semantiko – psikologjike ky dualitet është pjesë e pandashme e psikologjisë njerëzore. Pranimi i tij është bërë në mënyrë të heshtur dhe të padëshiruar. Vargjet e mësipërme po të proklamoni këtë raport nuk do të sillnin risi, madje do të ishin pjesë e normës së perceptimit. Raporti kontekstual në njësinë vargore krijon strukturën antietike të mbivendosur në strukturën hiperbolike, metonimike dhe metaforike.

Koha për vdekjen dhe jetën nuk kërkon kohë, por vetëm shënon kohë. Në këtë kontekst, jeta dhe vdekja vijnë si proces dhe jo dukuri, ndaj realizimi i procesit është në kohë që nuk kërkon kohë. Ajo që linte gjurmë mbi kohën e jetës dhe vdekjes ishte nëma e shtrirë në hapësirën e largët dhe mbi kohën e ekzistencës dhe mosekzistencës. Të cilat janë në raporte reciprociteti, që përforcohen nga raporti antonimik i jetës dhe vdekjes.

Këndeje e andej frangjive njerëzit duke të ndjekur veten harruan...çudia e zotit njerëzit ajrin ta helmuan këndje e andej fëngjive (Ali Podrimja, 2013: 66).

Struktura antietike në vargjet e mësipërme është ndërtuar mbi bazën e kundërvënies semantike të tipit të parë të nënklasës së dytë. Çifti antonimik i ndërtuar mbi bazën e kundërvënies në rrafshin hapësinor krijon mundësinë e krahasimit të dy skajeve të vektorit hapësinor me një sistem referimi të përbashkët. Kjo kundërvënie përsëritet edhe në fund të poezisë “E ti s’i harrove asnjëherë” si formë e konturimit semantik të gjithë poezisë. Çifti antietik **këndeje e andej** shënon dimensionin hapësinor në raport me një simbol që derivon nga simboli i kullës. Kjo marrëdhënie krijon efektin e përgjithësimit dhe krijimit të një situatë, pothuaj, absurde.

Subjekti lirik nuk i shpëton përndjekjes nga lloji i vetë, madje edhe në strehën e ekzistencës (kulla – frangji) ekziston një pasiguri. Kjo strukturë është pjesë organike e hirearkisë strukturore të antitezave dhe tërësisë simbolike të ligjërit poetik të Podrimjes. Në rrjedhë logjike me këtë antitezë është edhe antiteza kontekstuale semantiko – sintaksore (zoti – njeriu). Kjo antitezë është ndërtuar mbi bazën e tipit të dytë të antitezave, atë të krahasimit. Pranëvënia e dy planeve, atë njerëzor me cilësitë dhe mundësitë e tij me atë hyjnor po me cilësitë dhe mundësitë vepruese të tij. Kjo pranëvënie krahasuese në trajtë absurde krijon një situatë konfuze të njeriu për mundësitë e tij në rrethana të vështira historike në një dimension hapësinor të caktuar. I ndodhur përballë një situatë të tillë, subjekti lirik, pjesë e të cilit është edhe lexuesi, krijon strukturën e imazhit semantik që përcillet nga antitezat e mësipërme. Në këtë mënyrë ai është pjesë e krijimit të tërësisë semantike të mesazhit poetik.

Ditë e natë udha shkilet

sot as mot caku s’arrihet (Ali Podrimja, 2013: 112)

Të dy vargjet e mësipërme kanë pjesë organike të tyre në struktura antietike. Njëra strukturë e ndërtuar nga emra në marrëdhënie bashkërenditjeje dhe struktura tjetër e ndërtuar nga ndajfolje në marrëdhënie përjashtuese. Semantikisht, të dy strukturat i përkasin tipit të parë të antitezave. Struktura e parë formon idenë e vazhdimësisë parë në këndvështrimin e mundësisë dhe pamundësisë së veprimit gjatë ditës ose natës. Ndërsa struktura e dytë përcjell idenë e pamundësisë në kohë si rrjedhë lineare përgjatë vektorit të jetës. Të dy çiftet antietike janë pjesë e strukturave figurative me efekte të forta stilistikore. Kontekstualisht, të dy vargjet krijojnë një antitezë njësishe poetike (të vargjeve). Vargu i parë dëshmon mbi mundësinë e pashmangshme, ndërsa vargu i dytë flet për pamundësinë e pashmangshme. Thënë ndryshe, vargu i parë krijon idenë e lëvizjes, ndërsa vargu i dytë krijon idenë e një largësie të pakapshme. Parë në një këndvështrim tjetër, vargjet me njëri – tjetrin janë në marrëdhënie sinonimike plotësuese. Një lëvizje drejt cakut pavarësisht mosarritjes.

Dualiteti i ekzistencë në marrëdhëniet antitetike semantiko – gramatikore

Lexuesi përballlet me këtë megjullnajë semantike, një aliazh kuptimesh, ku kërkohet një rrugë për t'i shpëtuar këtij mundimi receptues dhe interpretues. Nuk do të mungonin rastet e dorëzimit përballë tufave ideore që vijnë si shigjeta në mendjen e lexuesit. Por, nuk mungojnë rastet e egozimit semantik të lexuesit, kur kërkon të jetë sundues i mesazhit poetik që përcjell poeti, kjo përmes analizës së detajuar të marrëdhënieve semantike mes njësive semantiko – gramatikore. Këto tipare të poezisë së Podrimjes janë tregues i tendencës hermetike.

Gjurmëve të njeriut të bardhë

u nis atëbotë njeriu i zi. (Ali Podrimja, 2013: 122)

Antonimia në vargjet e mësipërme është ndërtuar nga pranëvënia e dy strukturave të epiteteve metaforike. Kjo strukturë është ndërtuar mbi bazën e tipit të dytë të antonimisë ku dukuritë mund të krahasohen lehtësisht për nga cilësitë që mbartin. Antonimia është ndërtuar nga çifti antonimik i bardhë – i zi në cilësimin e njeriut. Strukturat metaforike të grupeve emërore bartin nuancë semantike të cilësive të karakterit të njeriut dhe jo të tipareve fizike. Në këndvështrimin filozofik, çifti antonimik i mësipërm është ndërtuar mbi dëshminë e njërit dhe tjetrit në planin abstragues. E gjithë poezia është ndërtuar mbi bazën e dysisë njeriu i bardhë – njeriu i zi. Mbi këtë raport dhe mbi këtë pikënisje është ndërtuar edhe plani abstragues i kësaj marrëdhënieje sa antitetike aq edhe plotësuese.

Podrimja krijon strukturën paradigmatiche të së zezës dhe së bardhës përmes njësive semantiko – poetike në poezinë dhe në miniciklin poetik me të njëjtin titull *Njeriu i bardhë njeriu i zi*. Paradigma e së zezës është e përbërë nga struktura të tilla si: tokë e zezë, njeriu i zi, këngë të zeza, pjellë e zezë (e zezë ishte pjella e tij), kodra e zezë, arma e zezë, pushka e zezë, njeriu i zi detin piu, pështyn në urë. Paradigma e së bardhës është e ndërtuar nga njësi strukturore të tilla si: njeriu i bardhë, gjurmë të bardha (kjo për analogji: *gjurmëve të njeriut të bardhë/shkeli njeriu i bardhë*), ngjyra e bardhë, kroi i bardhë, kështjellë e bardhë. Në këtë mënyrë është bërë kalimi nga plani abstragues metaforik në nivelin e strukturës së sintagmës drejt planit abstragues të shprehjes poetike (poezi dhe cikli poetik). I gjithë cikli është ndërtuar mbi parimin e plotësimit dhe kundërshtisë paradigmale. Gjatë leximit, lexuesi krijon dy sisteme të ndryshme në përballje me njërin dhe tjetrin duke i krahasuar lehtësisht.

I gjithë raporti i antitezës buron nga pikënisja mitologjike e raportit mes korbit dhe pëllumbit. Edhe njeriu i bardhë edhe njeriu i zi, sipas Podrimjes, kanë të njëjtën zanafillë. Kushtet historike i kanë bërë që të grupohen në këto kategori, ndoshta edhe në mënyrë thellësisht natyrale. Po të njëjtin raport e gjejmë në mitin e krijimit të korbit. Sipas mitit korbi ishte pëllumb, por si dënim për mëkatën që bëri u bë korb. Gjeneza e tij, forma e parë nuk mund të jetë zhdukur, ndaj ai e ndjen veten pëllumb kur sodis vallen e pëllumbave edhe pse nuk mund ta kërcejë.³⁸

Edhe njeriu i zi i Podrimjes ëndrron ngjyrën e bardhë, pra kërkon primaformën e tij duke braktisur sinkroninë dhe duke u kthyer në diakroni:

Jetonte njëherë njeriu i zi

ënd'rronte ngjyrën e bardhë.

Çifti antitetik, i ndërtuar mbi bazën sintagmatike të mbiemrave i zi dhe i bardhë në marrëdhënie përcaktore me emrin njeri, krijon imazhin poetik të universalizmit të së mirës dhe së keqes në botën njerëzore. Një kundërvënie universale në ekzistencën e jetës njerëzore, ku dominimi i njëres dhe tjetres përcakton vektorin e lëvizjes në një shoqëri të caktuar.

³⁸ Këto motive i gjejmë edhe në poezinë e Camaj, sidomos në poezinë *Një ditë e ka edhe korbi*.

Podrimja thekson se ky vektor nuk ka të njëjtin drejtim të lëvizjes, pasi një herë dominon një element herë një tjetër duke ndryshuar kursin e lëvizjes. Në këtë mënyrë krijohet amplitude e intensitetit të jetës.

Syri zi bardhë mos qoftë rrënë

rrufeja vizaton dashurinë

vizaton vdekjen me zjarr – hi (Ali Podrimja, 2013: 168)

Në vargjet e mësipërme njëri çift antietik vjen i përsëritur, por në një strukturë sintaksore tjetër tepër të çuditshme në aspektin formal për gjuhën shqipe. Ndërsa, çifti tjetër është i ndërtuar në pranëvënien e strukturave me gjymtyrë homogjene të tilla si: **rrufeja vizaton dashurinë dhe rrufeja vizaton vdekjen**. Antiteza e parë shfaqet e cunguar formalisht në pamje të parë. Struktura të tilla nuk janë pjesë e vetëdijes psikologjike të shqipfolësve. Njësitë leksiko – gramtikore zi dhe bardhë në marrëdhënie sintagmatike me një emër në raporte cilësimi i përkasin kategorisë leksiko – gramtikore të mbiemrit. Si pjesë e kësaj kategorie ato janë formalisht të nyjshëm dhe jo të panyjshëm. Shfaqja e kësaj strukture në këtë mënyrë është në përputhje të plotë me strukturat e thella të shqipfolësve duke përmbushur funksionin shenjues d.m.th. semantik.

Në aspektin semantik, trajtforma sintaksore, dëshmon mbi intensitetin e mendimit në perceptimin e antitezës të tipit të dytë. Forma eliptike është karaktëritike për poezinë e Podrimjes edhe kjo strukturë është në hullinë e eliptizmit poetik të tij. Marrëdhënia semantike e kësaj antiteze është ndërtuar mbi bazën e epiteve metaforike. Kalimi metaforik është realizuar duke aktualizuar skemat që kanë të bëjnë me shikimin dhe mundësinë e shikimit. Mbi bazën metaforike të krijimit të kësaj antiteze, semantikisht dhe kontekstualisht kjo antitezë shfaqet si një sinonimi kontekstuale. Syri i bardhë nuk shikon asgjë mbi horizontin që shtrihet përpara tij, po ashtu edhe kur është errësirë përpara tij mundësia e shikimit është e pamundur.

Në aspektin tjetër, prania ose mungesa e dritës dhe mundësia ose pamundësia e shikimit krijojnë antoniminë të cunguar. Kjo antonimi mund të konsiderohet si e tillë vetëm në aspektin e literalizmit të ligjërit. Kjo formë krijon mjegullën semantike të mundësisë shenjuese të strukturave, por krijon mundësitë e shumta interpretative duke hedhur themelet e simbolizmit. Në funksion të simbolizmit është edhe përsëritja e këtij vargu në fillim, në mes dhe në fund të poezisë. Ndërsa, përsëritja e leksemës bardhë në një masë të konsiderueshme pikturon pamjen e pranisë së dritës si dukuri fizike dhe mungesës së dritës si mundësi shikimi. Kjo fjalë del e përsëritur, brenda poezisë me të njëjtin titull, 12 herë duke krijuar karabinën e bardhësisë së bregut, gruas, njeriut, perëndisë, guaskës, vetvetes, jetës (dashurisë), vdekjes etj.

Struktura e dytë antietike është ndërtuar sipas tipit të parë të antitezave të kundërvënies së koncepteve si mundësi plotësimi për të shënuar ekzistencën. Kjo antitezë është ndërtuar mbi bazën e derivimit analogjik të njëri element (dashuri > jetë). Kundërvënia mes konceptit të jetës dhe vdekjes në struktura homogjene është bërë përmes kalimit metonimik sipas modeli të konkretës drejt abstraktës në vargun e parë, ndërsa vargu i dytë është ndërtuar mbi bazën e hiperbolës sipas raportit shkak – pasojë. Jo vetëm leksemat dashuri dhe vdekje krijojnë antitezën, por edhe njësitë poetike të vargjeve krijojnë një antitezë të fortë kontekstuale mes zjarrit të dashurisë dhe zjarrit të vdekjes. Nëse i pari lind jetë i dyti vetëm hi dhe shkretime. Këto struktura antietike krijojnë bazën semantike të imazhit poetik të gjithë poezisë *Bardhë*. Ato janë në raport plotësimi dhe vazhdimësie mes njëra – tjetrës, një sy zi bardhë është pjesë e jetës dhe vdekjes.

Pres me ditë e tres përditë

hapësi e hapësi kërkon

rrënjë lëshon në mundësi

në pamundësi erna tremb. (Ali Podrimja, 2013: 172)

Vargjet e mësipërme janë bartëse të antitezës së ndërtuar në kundërvënien e njësive leksikore derivuese të njëra – tjetrës përmes fjalëformimit me parashtesim, kjo në aspektin formal. Semantika e antitezës nuk është e ndërtuar vetëm mbi bazën e leksemave mundësi – pamundësi, por përmes kundërvënies konceptore të vargjeve përkatëse. Konceptualisht, dy vargjet e dyta janë antitetike me njëri – tjetrin. Lëshimi i rrënjëve dhe trembja e erërave nuk mund të qëndrojnë në të njëjtin plan veçse në raporte antietike. Në një vështrim më të hollësishëm, çifti antonimik mes fjalëve mundësi – pamundësi është baza e njësisë strukturale të antitezës në tërësi. Mundësia për subjektin krijon qëndrueshmëri të ekzistencës përballë çdo force, ndërsa pamundësia nuk është gjë tjetër veçse iluzion donkishotesk mbi ekzistencën.

Të dy njësitë e antitezës janë ndërtuar mbi bartjet kuptimore metaforike duke kaluar nga plani abstrakt drejt planit konkret me një lëvizje kuptimore të dukshme. Fjalët rrënjë, mundësi, pamundësi, erna, tremb janë fjalët kyçe të strukturës semantike të njësisë së shprehjes poetike të poezisë. Mbi bazën semantike të tyre është ndërtuar e gjithë poezia. Artikulimi i raportit të mundësisë (qëndrueshmëri) dhe pamundësisë (paqëndrueshmërisë) është bërë si pjesë e kontinuitetit që nga lashtësia deri në ditët e sotme; *hudh gurin në hapësi/ Sizifi plak me mund*. Në këtë këndvështrim, ky raport merr trajtën universale të ekzistencës.

Antitezat, si përftesë leksiko – semantike e rëndësishme e shprehjes poetike, shfaqet fuqishëm edhe në poezinë e Din Mehmetit, sidomos në përmbledhjen poetike *Ora*. Poezia e Din Mehmetit është bartëse e kontrastit antitetik, duke krijuar efekte të forta stilistike tek lexuesi. Le të shikojmë disa antiteza në poezinë e Mehmetit dhe efektet stilistike që realizohen. Në poezinë “*Mirë po*” kemi dy vargje antitetike të forta, që mbartin në vetvete tre çifte antitetike.

Toka ngrihet lart

Qielli bie poshtë (Din Mehmeti, 2009:191)

Në këto vargje kemi çiftet antonimike *qiell – tokë*, *ngrihet – bie*, *lart – poshtë*. Antitezat e krijuara në këto çifte janë të llojeve të veçanta, krahasuar me njëri – tjetrin, me një pikë të përbashkët krijimin e antitezës së vargjeve në poezinë “*Mirë po*”. Të tre çiftet antike i përkasin tipit të parë të antitezës. Veçantësia e tyre nuk qëndron vetëm në aspektin semantik, por edhe në atë leksiko – gramatikor. Çifti i parë është i përbërë nga emra, i dyti nga folje, i treti nga ndajfolje. Efekti i këtyre antitezave realizohet nga bartja semantike që kanë fjalët përkatëse. Sipas *Fjalorit të gjuhës shqipe* dhe kuptimit fetar, qielli është: *Vendi ku sipas besimeve fetare banojnë perënditë, ëngjëjt, shenjtorët, dhe sundojnë mbi njerëzit* (Fjalori i gjuhës shqipe, 1984: 1609).

Ndërsa toka është: *Planeti ynë, si një nga planetët e sistemit diellor, rruzulli i këtij planeti me pjesën e fortë dhe ujore, si planeti ku jeton njerëzimi në tërësinë e tij; bota* (Fjalori i gjuhës shqipe, 1984: 2004). Pra siç shihet edhe në përcaktimet e fjalorit shikohet një antitezë e fortë mes leksemave të fjalëve, sepse në qiell banojnë perënditë, që kanë pushtet mbi njerëzit dhe në tokë jetojnë njerëzit që janë nën pushtetin e perëndive. Çifti tjetër antonimik është ndërtuar mbi bazën e kundërshtive të veprimeve, që realizohen duke pasur si sistem referimi pikat hapësinore, kuptimet përkatëse nuk janë ndërtuar duke aktualizuar ato lloje semash, por duke aktivizuar semat që kanë më shumë përparësi. Pikërisht të qenit më lartë se diçka tjetër, ose një lëvizje vertikale drejt një pike të caktuar, konkretisht drejt “qiellit”.

Veprimi tjetër është i kundërt me veprimin e shprehur nga njësia e parë e çiftit antonimik, shprehur përkatësisht nga folja *bie*, e cila ka të aktualizuar disa nga semat e saj, së pari ajo ka të aktualizuar semën e të lëvizurit nga një pikë drejt një pike tjetër. Kjo lëvizje është e kushtëzuar nga gjendja në të cilën ndodhet një individ, ose një objekt, pra është në një situatë të vështirë dhe është detyruar që të lëvizë nga një pikë në një pikë tjetër.

Edhe në njësitë sintaksore të vargut përkatës kemi një aktualizim të kësaj seme, pra lëvizje e detyruar nga një pikë në një pikë tjetër për shkak të një pozite të vështirë. Në çifti ***lart – poshtë***, përcaktimi antonimik, së pari është rezultat i semave bërthamë, ndërkohë në rastin konkret antonimia është e përcaktuar si pasojë e veprimit të rrethimit lingistik të leksemave të vargjeve përkatëse. Në poezinë “*Le të ruhet asgjëja*” poeti artikulon lashtësinë e problemit të pushtimit të trojeve ku ai jeton përmes çiftit antitetik të mbiemrave, që tipizojnë të njëjtin fenomen, madje në këtë konstrukt poetik duhet kërkuar artikulin e kundërvënies së kohëve.

Le të ruhet sofr

Gogol i vjetër

Le të ruhen gjinjtë

Brecnues i ri (Din Mehmeti, 2009:193).

Senzacioni poetik që artikullohet ka të bëjë me një raport kundërshtie, madje raport i një kundërshtie të fortë deri në një gjendje lufte, ku me të vërtetë uni lirik e shikon veten dhe pjesëtarët e tjerë të ambientit ku jeton me gogolin, brecnuesin). Në një artikulum të tillë, poeti krijon çiftet antonimike si: *i ri – i vjetër, gogol – sofër, brecnues – gjinjtë*. Çifti i parë antonimik vjen si rezultat i vështimit të një fenomeni sinonimik në vetvete. Mbiemrat, - i vjetër dhe - i ri, krijojnë mundësinë e kundërvënies kohore të së tashmes (i ri) dhe të së shkuarës (i vjetër, por ajo që është më me rëndësi ka të bëjë me mosndryshimin e raportit të kundërshtisë gogol – sofër; brecnues – gjinjtë.

Ky raport është artikuli i strukturës sipërfaqësore të semantikës poetike në këtë poezi, e cila në strukturën e thellë semantike mund të ketë disa strukturime të tipit të dualitetit me marrëdhënie kundërshtie si: jetë (sofër, gjinjtë) – vdekje (gogol, brecnues); e mira (sofër, gjinjtë) – e keqja (gogol, brecnues); dhunues (gogol, brecnues) – i dhunuar (sofër, gjinjtë). Në korpusin e këtyre antitezave vihen re të gjitha llojet e antitezave, duke filluar nga antitezat me bazë semantike (konceptuale), me anitezat e tipit krahasimor dhe ato me një përshkallëzim implicit të krahasimit.

Ky artikulum është burimi edhe i çifteve sinonimike, që vijnë si rezultat i vështimit, të trajtimit në aspektin kohor, kemi: *sofër – gjinjtë, gogol – brecnues*. Ekzistenca e çifteve të sinonimisë tregon mbi mënyrën e perceptimit të fenomeneve që trajtohen, nuancat semantike që kanë këto dukuri parë në sinkroni sipas perceptimit të unit lirik dhe unit kolektiv.

Në poezinë “*Takime*” antitezat e krijuar sjellin para lexuesit dualitetet e jetës.

Nuk mjafton as kënga as vaji.

Nuk mjafton as vdekja as lindja (Din Mehmeti, 2009:194).

Çifti antonimik, *Nuk mjafton as kënga as vaji*, i ndërtuar mbi kundërvënien e domethënies që përcillen nga dy krijime “popullore”, kundërvënien e tyre është e ndërtuar bazuar në natyrën dhe përdorimin e krijimit. Njëri krijim ka një muzikalitet të hollë dhe shumë të këndshëm, ndërsa tjetri është një krijim i cili ka një “muzikalitet” të rëndë, aspak të këndshëm. Kënga krijohet me një përdorim të caktuar që ka të bëjë me gëzimet njerëzore, ndërsa vaji, si krijim, krijohet për një përdorim që ka të bëjë me hidhërimet njerëzore. Funkzioni poetik, në poezinë e Mehmetit, i kësaj antiteze ka të bëjë me theksimin e pamjaftueshmërisë së dukurive të jetës në përmallimin që kanë protagonistët e takimit të poezisë së Din Mehmetit.

Nuk mjafton as vdekja as lindja. Çifti antonimik është ndërtuar mbi kundërvënien e dy dukurive më ekstreme të jetës njerëzore. Kjo kundërvënie, e cila shënon skajet e jetës njerëzore, po ashtu edhe në domethënie, e thellon më tej idenë e pamjaftueshmërisë së një jete njerëzore me kujtime për të krijuar ndjenjën e ngrohtësisë, rilindjen e kujtimeve për protagonistët e takimit mes tyre. Antitezat, që pasojnë njëra – tjetrën, në këtë poezi krijojnë ndjesinë e një takimi të shumëpritur dhe të shumëmunguar prej vitesh.

Vijimësia e antitezave është e pandërprerë. Struktura e kësaj antiteze është ndërtuar mbi modelin e strukturave të tipit të parë, pranëvënien e dukurive që nuk mund krahasohen nisur nga cilësitë që bartin. Poezia “*Shtëpia nën kryqëzoret e botës*” i ofron lexuesit çiftin antitetik të ndërtuar mbi bazën e cilësimeve. *Faculeta të bardha / Faculeta të zeza* (Din Mehmeti, 2009:195). Çifti antitetik i ndërtuar përmes mbiemrave cilësor është një mundësi më tepër për të treguar kundërshtinë, për të treguar thellimin mes kontrasteve të së bardhës, që simbolizon qetësinë, çiltërsinë, e mbi të gjitha tregon për gjendje paqeje e të zezës. Nga ana tjetër e zeza, që simbolizon gjendjen e errët, të pasigurt, pasojën e “një lufte”.

Raporti semantik mes këtyre mbiemrave është i konsoliduar në simbolikën skajore që mbartin (*paqe – luftë*), këtë gjë na e dëshmon rrethimi linguistik i fjalës *faculeta* (shami). Pikërisht në rastet kur ekzistojnë konfliktet prania e njërës apo tjetrës është një shenjë e mirë ose e keqe në përkeqësimin ose përmirësimin e raporteve mes palëve që janë në konflikt. Por të dy mundësitë janë për unin lirik, i cili nuk është në gjendje për të zgjedhur saktë sepse ndodhet në udhëkryq, ku i mungon “drita”.

Antitezat vijnë e përforcohen nga vargu në varg. Fjala *faculetë* është në pozicion antitetik me fjalën kullë, kjo parë në diakroni. Ku kulla i përket historisë, ndërsa *faculeta* i përket së tashmes dhe modernes. Antonimia poetike në poezinë e Mehmetit vazhdon të artikulojë dukuri të rëndësishme jetësore. Në poezinë “*S’më le koha të bëhem kohë*” poeti artikulon dy gjendjet ekstreme të njeriut. **Qesh – qaj**, çift antonimik (antitezë), në të cilin bëhet artikulimi i dy gjendjeve të kundërta të njeriut. Të dy gjendjet e kundërta të njeriut janë rezultat i një shkakut.

Në ndërtimin e antitezës, në shprehjet poetike gjithnjë, kemi aktualizimin e semave që janë në kundërshtim më të thellë, njëkohësisht dhe kuptimet që janë në nivel më të lartë abstragues të hierarkisë semantike të fjalës përkatëse. Por, ajo që është më me rëndësi për të parë në tërësi kuptimin e një figure të caktuar është rrethimi linguistik ose konteksti. Çifti antonimik, përkatësisht antiteza, është rezultat i një enumeracioni të krijuar në formën përjashtimore. *Nuk kam kohë/ as të qesh as të qaj* (Din Mehmeti, 2009:198).

Në një kontekst të tillë, uni lirik është në gjendje që nuk mundet të jetë i pranishëm as në momentet për të shprehur hidhërimin për humbjen e njeriut të dashur, apo për të shprehur hidhërimin e madh për humbjen e diçkaje me vlerë për të, që nuk kthehet më. Pamundësia e unit lirik është më e madhe edhe për të shprehur gëzimin e madh për një ngjarje të gëzueshme. Absurditeti është akoma më i madh, kur ai nuk ka kohë për të marrë pamjen e një njeriu të gëzuar për një detaj të mirë të jetës.

Motivet tematike të përmbledhjes poetike *Ora* janë në vijimësi duke krijuar nyjen lidhëse mes tyre. Në shumë raste kjo nyje lidhëse duket edhe në kundërvëniet antike, pasi në thelb kanë kundërvënien: *jetë – vdekje, gëzim – hidhërim, takim - mungesë, etj.* Në poezinë “*Dje sot nesër*” zinxhiri i antitezave vazhdon në artikulin e binomeve të rëndësishme jetësore parë në kundërvënien kohore të së shkuarës, të së tashmes dhe të së ardhmes. Titulli i poezisë është ndërtuar mbi bazën e kundërvënies në aspektin kohor. *Flamujt e kuq ngriheshin/Flamujt e zi zbrisnin.* Dy antiteza të formuara nga dy çifte antitetike që janë: *e kuq – e zi; ngriheshin – zbrisnin.*

Po ashtu, kemi praninë e metaforave në të dy vargjet me një kokë drejtuese që është leksema; *flamur*. Përdorimi i fjalëve antonimike, që na detyrojnë të kapërcejmë nga njëri skaj në tjetrin, na japin mundësinë për të parë theksimin e divergjencave të forta mes koncepteve që parashtrojnë leksemat përkatëse. Nëse do të kemi parasysh nuancat semantike të dy mbiemrave kundërvënja e parë krijohet mes jetës dhe vdekjes ku ngjyra e kuqe është ngjyrë jete, ne një abstraksion më të lartë, dhe ngjyra e zezë i takon vdekjes. Ndërsa në aspektin më abstrakt, antiteza krijohet ndërmjet ideve të mira (kjo nga marrëdhëniet semantike që burojnë nga lidhja e mbiemrave me të njëjtin emër; flamur) dhe ideve jo të tilla.

Madje, sipas kuptimit figurativ të mbiemrit - i zi ideve që mund të sjellin fatkeqësi të rënda. Antiteza tjetër është e ndërtuar nga veprime të kundërta në të gjitha kuptimet në strukturën hierarkike të kuptimit. Gjithnjë, antitezat qëndrojnë në skajet e largëta të litarit kuptim. Veprimet e shprehura nga foljet në vargjet e mësipërme janë veprime që dëshmojnë mbi largimin dhe sundimin e ideve përkatëse, ikjen e ideve pozitive dhe sundimin e ideve negative. Parë në nivelin figurativ, antitezat e krijuara në vargjet e mësipërme në thelb kanë raportin e së mirës dhe së keqes.³⁹

Ky raport shtrihet në nivelin e konceptit ideor që qarkullonte në kohën e shkrimit dhe botimit të poezive të Din Mehmetit. Ky artikulum dëshmohet semantikisht përmes kalimit metaforik nga koncepti i drejtpërdrejtë i flamurit drejt konceptit abstragues, figurativ të idesë: 4. Fig. idetë themelore që frymëzojnë njerëzit dhe u tregojnë rrugën që duhet të ndjekin në jetë e në veprimtarinë e tyre; ideal i lartë frymëzues (Fjalori i gjuhës shqipe, 1984: 488).

Thika e re në plagën e vjetër. Antitezë e ndërtuar nga çifti antonimik i mbiemrave: i ri – e vjetër bazuar në tipin e dytë të antitezave. Këto mbiemra janë në të njëjtën kohë edhe epitete metaforike. Përmes antitezës kemi shprehjen e acarimit të mëtejshëm të plagës shkaktuar nga një thikë “e vjetër”. Në këtë mënyrë shikojmë përsëri procesin e shkaktimit të plagës, që vjen e përsëritet në kohë. Kjo antitezë artikulon raportin e së shkuarës me të tashmen në kontekstin historik.

Në poezinë “*Flas diçka e s’them asgjë*” kemi konstruktin poetik, në të cilin është e pranishme antiteza:

Flas diçka e s’them asgjë

Gjërat rrisin thonjtë...

I mllefur fiku dritën

Ajo ëndërr

I mllefur ndezi dritën

Ajo zgjandërr (Din Mehmeti, 2009: 198).

Antitezë konceptuale e ndërtuar në njësinë sintaksore të fjalisë së thjeshtë. Theksimi i divergjencës së madhe mes procesit të të folurit dhe të të kumtuarit realizohet përmes trajtës kalimtare të foljes flas dhe trajtës mohore të foljes kalimtare them. Hendeku mes të folurit dhe të të kumtuarit nuk mund të mbushte vetëm duke përmbushur detyrën e të folurit. Pikërisht të folurit duhet të jetë i mbushur me domethënie sipas situatës, kontekstit në tërësi për të kumtuar, për të thënë diçka. Titulli i poezisë, që është një antonimi kontekstuale, është dëshmi e qartë mbi ndryshimin e procesit të kumtimit dhe të folurit në kushte dhe rrethana tjetërsuese të unit kolektiv të autorit.

Fiku – ndezi / Ëndërr – zhgjandërr. Antiteza që krijohet në çiftet e mësipërme buron nga kundërvënia në hirearkinë kuptimore të tyre. Nëse, tek folja fik gjejmë kuptimin e shuarjes, ndërprerjes së vijueshmërisë së diçkaje, në rastin konkret atë të dritës. Tek folja ndez gjejmë kuptimin e shkaktimit, nxitjes, gjallërimit, të dhënies jetë të dritës. Ky dallim ka në thelb kahet e kundërta të veprimit të unit lirik në botën surreale, të dëshirave dhe në botën reale, të jetës. Çifti tjetër antitetik: *ëndërr – zhgjandërr* artikulon raportin mes reales dhe ireales. Irealja vazhdon të jetë e dëshiruar, madje e bukur ku nuk ka nevojë të ndriçojë drita në rrugët “e errëta”. Në kahun tjetër qëndron realiteti i mbushur me rrugë të errëta, nevoja për dritë në këto rrugë rritet nga çasti në çast.

³⁹ Në konceptsin e poetit e mira dhe e keqja, në lidhje me idetë sociale, duhet parë edhe koha e shkrimit, botimit të poezive të kësaj përmbledhjeje, që daton në vitin, e largët dhe të periudhës komuniste, 1972.

Realja e detyron unin lirik të kërkojë rrugë të reja, ku nuk mungon drita e arsyes, e njohjes të së vërtetës. Këto rrugë i shërbejnë për të shmangur zhgënjimet, që nuk mungojnë në çdo moment të jetës.

Përfundimi

1. Antonimia si dukuri semantike është multifunksionale në gjuhë dhe ka një rëndësi të veçantë të zhvillimit të një gjuhe; ajo nxit lindjen e njësive të reja leksiko – semantike, zgjeron strukturën kuptimore të fjalës.

2. Antonimia në gjuhën shqipe ka shfaqje të ndryshme si në nivelin e kundërvënies të njësive leksiko – semantike (fjalës) ashtu edhe në nivelin minimal të strukturave sintaksore (togfjalëshit).

3. Antonimia në nivelin e togfjalëshit ka një ngarkesë semantike stilistikore më të madhe, ndaj ka edhe një denduri më të madhe përdorimi në ligjërimin letrar.

4. Antonimia në ligjërimin letrar shfaqet me një denduri të madhe dhe është një ndër mjetet semantike, me forcë të madhe shprehëse, që shërben për realizimin e qëllimeve estetike të këtij ligjërimi.

5. Në ligjërimin poetik të Podrimjes dhe Mehmetit antitezat janë përftesa semantiko – stilistike me denduri të madhe përdorimi. Madje, poezia e tyre në shumë raste është konsideruar poezia e kundërvënies kuptimore me efekte të mëdha stilistikore.

6. Në të dy ligjërimet konstruktet e antitezave janë ndërtuar sipas tre tipave të antitezave, atë konceptuale, të tipit krahasimor dhe me përshkallëzimin implicit.

7. Njësitë poetike, si në ligjërimin poetik të Podrimjes dhe të Mehmetit janë bartës të kompleksitetit antitetik, ku brenda një njësie kemi shfaqje të disa formave antitetike.

8. Format e antitezave kontekstuale nuk mungojnë në asnjë nga ligjërimet, ku në ligjërimin poetik të Podrimjes denduria e tyre është më e madhe. Antitezat kontekstuale janë aktualizuar në konstrukte komplekse figurative duke shfaqur mundësinë e shumësisë interpretative dhe multifunksionalizmit.

9. Marrëdhënia mes njësive leksiko - gramatikore në raporte antitetike është komplekse duke krijuar një pergamenë figurative. Ky kompleksitet është më i dukshëm në poezinë e Podrimjes. Realizimi i mbishtresëzimit kuptimor dhe funksionit stilistikor bëhet përmes strukturave sipërfaqësore, ku shpeshherë, dalin me formë të përçudnuar.

10. Përçudnimi formal është në përputhje të plotë me strukturat e thella semantiko – sintaksore të vetëdijes së shqipfolësve dhe në koherencë të plotë me tiparet eliptike të formës poetike të Podrimjes. Shumë konstrukte antitetike janë ndërtuar mbi bazën e lëvizjeve metaforike duke krijuar efekte të forta stilistikore të lexuesi.

11. Realizmi i tërësisë semantike të shprehjes poetike përmes antitezës, Podrimja krijon sisteme semantiko – poetike antitetike përmes paradigmave të tëra, të ndërtuara nga njësitë poetiko – sintaksore. Në secilën paradigmë fjalët kyç krijojnë konturet semantike të çifteve antonimike, jo vetëm në njësinë vargore, por edhe në tërësinë e shprehjes poetike. Nuk mungojnë rastet, kur këto sisteme shtrihen jo vetëm në një poezi, por në gjithë miniciklin ose ciklin poetik. Në poezinë e Din Mehmetit antitezat mbeten në nivelin e njësive vargore dhe në kundërvënien e njësive semantiko – leksikore duke mos krijuar sisteme paradigmale në raporte antitetike. Struktura antitetike në poezinë e Mehmetit, nuk shfaqin kompleksitetin e bartjes figurative, artikullohen si struktura të veçanta. Edhe në poezinë e Din Mehmetit nuk mungojnë rastet kur antitezat janë ndërtuar mbi konstrukte metaforike ose metonimike.

Referencat

- [1]. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, *Fjalori i gjuhës shqipe*, Tiranë, 1984.
- [2]. Barthes, Roland, *Aventura semilogjike*, Pejë – Dukagjin, Prishtinë, 2008.
- [3]. Bradford T. Stull, *The elements of figurative language*, Rivier College, Florida Atlantic University, Longman, 2002.
- [4]. Dado, Floresha, *Teoria e veprës letrare*, SHBLU, Tiranë, 2003.
- [5]. Goci, I. *Antonimet në gjuhën shqipe*, Prishtinë, 1985.
- [6]. Gao, Chunming; Zheng, Qianzhen, *A Linguistic Study of Antonymy in English Texts*, Journal of Language Teaching and Research, Vol. 5, No. 1, pp. 234-238, January 2014.
- [7]. Hoxha, Hisni, *Kritika*, Rilindja, Prishtinë, 1977.
- [8]. Lyons, John, *Linguistic Semantics, an introduction*, Cambridge, University Press, 1995.
- [9]. Lynos, John, *Hyrje në gjuhësi teorike*, Ethem Likaj, Dituria, Tiranë, 2001.
- [10]. Mehmeti, Din, *Vepra letrare Nr. 1, Ora*, Drenusha, Prishtinë, 2009.
- [11]. Podrimja, Ali, *Vepra 2, Sampo*, ASHAK, Alfa Print, Prishtinë, 2013.
- [12]. Podrimja, Ali, *Vepra 3, Torzo, Folja, Credo*, ASHAK, Alfa Print, Prishtinë, 2013.
- [13]. Samara, Miço, *Çështje të antonimisë në gjuhën shqipe*, ASHSH, IGJL, Tiranë, 1985.
- [14]. Samara, Miço, *Vëzhgime mbi antonimet me parashtesa në gjuhën shqipe*, Studime Filologjike Nr. 1, Tiranë 1965.
- [15]. Samara, Miço, *Veçori të antonimisë brenda fjalës në gjuhën shqipe*, Studime Filologjike Nr. 2, Tiranë, 1985.
- [16]. Solari, Milivoj, *Hyrje në shkencën për letërsinë*, Floresha Dado, SHBLU, Tiranë, 2003.
- [17]. Thomai, Jani, *Prejardhja kuptimore në gjuhën shqipe*, EDFA, Tiranë, 2009.
- [18]. Thomai, Jani, *Leksikologji e gjuhës shqipe*, SHBLU, Tiranë, 2002.